



JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH



2017

Vol:4 / Issue:14

pp.1646-1654

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 06/11/2017

The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 17/12/2017

The Published Date (Yayınlanma Tarihi 18.12.2017)

KÜRESELLEŞMENİN BEYİN GÖÇÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TÜRKİYE THE EFFECT OF GLOBALIZATION ON BRAIN DRAIN: TURKEY

Yrd. Doç. Dr. M. Hakan YALÇINKAYA

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü,
hakan.yalcinkaya@cbu.edu.tr, Manisa/Türkiye

Selin DÜLGER

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, selindlgr@hotmail.com,
Manisa/Türkiye

ÖZ

Göç insanın yaratıldığı ilk dönemden itibaren hayat şartlarını iyileştirmek ve yaşayabilmek gibi çeşitli nedenlerle gerçekleştirilen ve tüm toplumları ve toplulukları etkileyen, pozitif ve negatif yönleri olan bir olgudur. Basit bir şekilde bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlansa da, toplumun hatta ülkelerin sosyal, kültürel, ekonomik, politik yapısının değiştiren sosyo-ekonomik bir olaydır. Günümüzde göç, İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında, sanayileşmenin hızlanmasıyla, başlangıçta vasıfsız emeğin göçü ile ortaya çıksa da özellikle yurt dışına işgücü göçünün önemli bir kısmını oluşturan beyin göçü hareketliliğine dönüşmüştür. Beyin göçünün olumlu ve olumsuz yanları bulunmakla beraber, özellikle göç veren ülkenin sosyal sermayesini azaltmakta buna karşılık göç alan ülkeye hem sosyal hem de ekonomik alanda katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada işgücü göçü ve beyin göçü kavramlarının teorik çerçevesi verilmekte ve özellikle Türkiye'den diğer ülkelere yönelik iş göçünün-beyin göçünün olumlu ve olumsuz yanları araştırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, İşgücü Göçü, Beyin Göçü

ABSTRACT

Migration is a phenomenon that has positive and negative aspects that affect all societies and communities and are carried out for various reasons such as improving and living conditions, from the first period of human creation. Although it is simply defined as a displacement movement, it is an economic-social event that changes the social, cultural, economic and political structure of the society, even the countries. Even today, with the acceleration of industrialization in the Second World War and afterwards, it has emerged at the beginning with the immigration of unqualified labor, but later it has turned into a brain drain movement, which constitutes a significant part of labor migration especially abroad. While there are positive and negative aspects of brain drainage, it reduces the social capital of the migrating country and contributes to the social and economic environment. In this study, the theoretical framework of labor migration and brain drain (migration) is given and especially the positive and negative aspects of job migration-brain drain towards Turkey from other countries are investigated.

Keywords: Migration, Labor Migration, Brain Drain

1. GİRİŞ

Dünya da işgücü piyasalarının küreselleşmesi, uluslararası anlamda işgücü piyasalarının birbirleriyle olan etkileşimlerini artırmakta ve küresel işgücü piyasasının dönüşüm sürecini hızlandırarak nitelikli işgücünün yer değiştirmesine olanak tanımaktadır. İşgücü göçleri, nitelikleri açısından hem ucuz işgücü arzına sahip olan iş gücünü hem de vasıflı olarak nitelendirilen işgücünü de kapsamından dolayı farklı özellikler taşımalarının yanında farklı etkilere de sahiptirler. Özellikle beyin göçü küreselleşmenin beraberinde getirdiği ve bilginin çok daha değerli olduğu günümüzde 1960 yıllarından sonra yaygınlaşmaya başlayan uluslararası bir göç türüdür. Bu göç türü yetenekli ve iyi eğitilmiş işgücünün, daha yüksek ücret, araştırma olanaklarının fazla olması, bilgiye çok daha fazla önem verilmesi, kariyerde ilerleyiş sağlayabilmek adına az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeden gelişmiş ülkeye hareketleri şeklinde tanımlanmaktadır. İş gücü piyasaları ve uluslararası göç türleri içinde önemli yer tutan beyin göçü; insan gücünün, düşük maliyetle transferinin gerçekleştirilmesi anlamına da gelmektedir.

Bunun sonucunda göç veren ve göç alan ülkeler açısından farklı etkiler ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de de son yıllarda özellikle ülkemizden çok sayıda göç eden çeşitli meslek gruplarına sahip iyi yetişmiş insanları geri kazanmak ve yabancıları ülkemize çekebilmek için çeşitli çalışmalar yürütülmektedir.

2.GÖÇ VE İŞGÜCÜ GÖÇÜ

İşçi göçü ve beyin göçü gibi değişik şekillerde ifade edilen göçün temelindeki en önemli neden ekonomiktir. 18. yüzyılda Batı Avrupa’da başlayan “sanayi devrimi” sosyal yapıda kökten değişmelere neden olmuş ve işgücü göçünü artırmıştır. Sanayi devrimi ile teknolojiye gelişmelere koşut olarak seri üretime geçilmiştir. Şehirlerdeki sanayi tesisleri, üretimin merkezini evden, kitlesel üretimin yapıldığı fabrikalara yönlendirmiş ve buna bağlı olarak kentlerde göç olgusu artmış, kentleşmeyle birlikte geleneksel geniş aile, kentsel çekirdek aileye dönüşmüş, iş bölümü artmıştır. Bu gelişmelerin sonucu olarak son yüzyılda küreselleşmeyle birlikte tüm ulusal iş kollarının dünyaya açık hale gelmesiyle de dünya çapında işgücü göçü hız kazanmıştır

Bulduğumuz yüzyılda yapılan göç türlerinin en büyüklerinden biri işgücü göçüdür. İşgücü göçü ekonomik yönlü yapılan göç çeşitlerindedir. Kişilerin iş bulmak veya daha iyi şartlar içinde çalışmak ya da kendilerine, ailelerine daha iyi bir hayat standardı sunmak amacı ile iş olanakları ve refah oranı daha yüksek olan bir bölgeye ya da ülkeye gitmek istemeleri göçe etken olmaktadır. İstihdam amaçlı sınır içi ya da sınırlar dışı hareketler işgücü göçü olarak adlandırılır (Öner, 2012: 89).

Yurt dışına işgücü göçünün en önemli kısmını da beyin göçü tutmaktadır. Yetişmiş üstün yeteneklere sahip doktorlar, mühendisler ve bilim adamları arasında işgücü göçüne rastlamak çok yaygın hale gelmiştir. Türkiye, beyin göçünün en fazla olduğu ülkeler içinde 24. sırada yer almakta olup, maalesef ülkemiz iyi eğitilmiş üstün vasıflı işgücünün %60’ını kaybetmektedir. Beyin göçü gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere olabileceği gibi gelişmiş ülkeler arasında da gerçekleşmektedir.

3. DÜNYADA BEYİN GÖÇÜ ve BEYİN GÖÇÜNÜN İTİCİ VE ÇEKİCİ FAKTÖRLERİ

Beyin göçünün literatürde birçok tanımı olmasına rağmen beyin göçü, üst seviyedeki meslek ve bilim insanları ile profesyonellerin, gelişmiş bir ülkede yerleşmiş ve çalışmak amaçlı kendi ülkelerinden ayrılması olarak adlandırılır. (www.tdk.gov.tr). Bu insan sermayesi hareketinin yönü çoğunlukla, az gelişmiş olandan görece daha fazla gelişmiş ülkeye olmakla birlikte, gelişmiş ülkelerin kendi aralarında da olabilmektedir. Literatürde, aynı ülke içinde yer alan farklı bölgeler arasındaki insan sermayesi hareketleri dahi beyin göçü kavramı içerisinde irdelenmiştir. Beyin göçü kavramının ilk ortaya çıkması, ABD’nin 1950’li yıllarda savunma ve havacılık alanlarına yaptığı büyük yatırımlar sonucunda bilim ve teknoloji dünyası için bir cazibe merkezi haline gelmesi ve akabinde İngiltere’den bilim adamları ve teknik personelin bu ülkeye göçü ile birlikte olmuştur. Bu yeni olguyu tanımlamak için İngiliz Kraliyet Akademisi “Beyin Göçü (Brain Drain)” kavramını ortaya atmıştır. 1980’lerin sonunda akademik çalışmalarda öne çıkan beyin göçü üzerine 1950’li yıllardan beri çok sayıda makale yayınlanmış ve bu realitenin ekonomik, sosyal ve kültürel yönleri hem göç veren ülkeler hem de göç alan ülkeler açısından incelenmiştir (Giannoccolo,2009) (Beyoğlu, Aydın, vd.,2009:27).

Tüm dünya da göçün tarihsel gelişimi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1 : Dünya da Beyin Göçünün Tarihsel Gelişimi

YIL(LAR)	SEBEP	SONUÇ
1940-1945	II Dünya savaşı, Nazi ve Mussolini baskıları	Yahudi bilim adamları Avrupa’dan kaçtı
1960-1970 başları	Gelişmiş ülkelerin ekonomik seviyesi yüksek, Profesyonelleri yetersiz, Seçerek profesyonel göçmen alımı	Birleşmiş Milletlere göre bu tarihler arasında yaklaşık 300000 profesyonel (doktor ve mühendis) III. Dünya ülkelerinden endüstrilemiş (ABD, İngiltere, Kanada, Avustralya vs) ülkelere göç etti. Göç oranı yüksek ve artan seviyede. Göçün 2/3’ü yukarıdaki ülkelere oldu. Göçün yarısı Asya ülkelerinden oldu.
1974-1975	Gelişmiş ülkelerde durgunluk, Gelişen ülkelerin beyin gücü üretimi plansız artıyor, Gelişen ülkeler eğitim sistemini dış isteklere uyarladı, Petrol üreten ülkelerin aşırı uzman ihtiyacı doğdu, Gelişmiş ülkelerde yüksek nitelikli işgücü arttı	Nitelikli profesyonellere talep azaldı. Sıkı göçmenlik politikaları başladı.
1975-1980	Yıllık kalifiye iş gücü göçü 100.000 kişiye ulaştı	Göçmenlerin çoğu Avrupa’dan ABD’ye gitti.
1980 Sonrası	Dünyada 50.5 milyon üniversiteye kayıtlının 19 milyonu III Dünya ülkelerinde. III.Dünya ülkelerinde üniversiteye kayıtlı sayısı ekponensiyel olarak arttı ve 7 yılda iki katına çıkmaktadır.	Göçün çoğu III Dünya ülkelerinden ABD ve Avrupa’ya oldu.

1990 Sonrası	Rusya ve doğu bloku parçalandı. İç savaşlar başladı. ABD dünya Üniversite öğrencilerinin %25'ine sahiptir.	Doğu bloğu bilim adamları ülkelerini terk etti.
2000 Sonrası	ABD, III Dünya ülkelerinden beyin göçünün %54'ünü almaktadır. Hintli ve Çinli kolej mezunlarının %3'ü ABD'ye gider. ABD'de bilim adamı ve mühendislerin %12'si, doktorların %23'ü ve bilgisayarlıların %40' dan fazlası yabancı ülke doğumlu. Nijeryalı ve Afrikalılar ABD'de en fazla eğitilmiş etnik grup. Afrika üniversitelerindeki 3 kişiden biri dünya-ya ihraç ediliyor. Uluslararası eğitim fuarları vasıtasıyla beyin avcılığı yapıyor.	ABD Asya'dan son aldığı 1.5 milyon göç-menin hemen hemen tamamı yüksek okul veya en iyi kolej mezunlarıdır. ABD 300 bin Hintli ve Koreli, 730 bin Filipinli ve 400 bin Çinlinin %65-70'i yüksek okul ve kolej mezunudur. Sadece İran, K.Kore ve Tayvan'dan aldıklarının %15'i kolej mezunudur. Kolombiya'nın beyin göçünden yıllık kaybı 2.37, Hindistan'ın 2 milyar \$ civarında. Meksika'dan yurt dışına gönderilenlerin %79'u geri dönmüyor. Nijerya'dan ABD'ye 100 bin kişi göç ediyor. Her yıl 100 bin Hintli ABD'ye gidiyor. ABD Silikon Vadisinde 30 bin Hintli profesyonel vardır.

Kaynak: M. Kaya, <https://www.ogu.edu.tr/files/birimduyuru/8164cc27-44fe-4a9f.../200933112156.doc>

Tablo 2'de beyin göçü sebepleri olan çekici ve itici faktörleri ayrıntılı bir şekilde görülmektedir. Ülkeler arasında beyin göçüne sebep olan farklı durumlar vardır. Bunlar, gelişmiş ülkeler yani kazananlar ve gelişmekte olan ülkeler yani kaybedenlerin neden kazanan ve neden kaybeden olduğunu belirten sebeplerden oluşmaktadır.

Tablo 2: Beyin Göçünün Faktörleri

İTİCİ FAKTÖRLER	ÇEKİCİ FAKTÖRLER
<ul style="list-style-type: none"> -İşsizlik, -Ekonomik gelişimin düşük olması, -Ekonomik gelişimin kötüye gitmesi, -Düşük ücret ve maaş, -Ücret ödemelerindeki istikrarsızlık ve haksızlıklar, -Siyasi istikrarsızlık, -Yöneticilerin yetersizliği, -Yüksek eğitilmiş işgücü üretimi, -Terfi imkanı azlığı, -Kötü çalışma şartları, -Bilimsel gelenek ve kültür eksikliği, -Kurumsallaşamama noksanlığı -Araştırma ve olanaklarının azlığı, -Kimsenin fikirlerle ilgilenmemesi, -Bağımsızlık azlığı ve yokluğu -Atama ve yükseltmelerde kayırma, -Entellektüel az gelişmişlik, -Daha iyi şehir yaşantısı isteği, -Nitelik kazanma ve tanınma arzusu, -Yüksek kariyer beklentisi, -Yeterli çalışma şartları kıtlığı, -Gençlere fırsat verilmemesi veya tanınmamasıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> -Daha iyi ekonomik durum, -Yüksek maaş ve ücret, -Daha iyi yaşam şekli, -Daha iyi sağlık hizmeti olanakları, -Daha iyi araştırma ve geliştirme olanakları, -Bilim merkezlerine yakınlık, -Modern eğitim sistemi ve daha iyi nitelik kazanma olanakları, -Yabancı eğitim avantajı, -Entellektüel rahatlık, -Daha iyi çalışma ve iş koşulları, -Siyasi istikrar, -Bilimsel ve kültürel gelenek zenginliği oluşu, -Şehir merkezlerinin cazibesi, -Deneyimli personelin fazla oluşu, -Şans yakalama fırsatının olanağının sık oluşu, -Araştırma finansmanı ve kaynaklarının bulunuşudur.

Kaynak: Muammer Kaya, "Beyin Göçü", TEKAM, Shilshanic, "Study of Concepts and Causes of Brain Drain-Aun Report", Inter-Disciplinary Studies, 156. Seminars' http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=229

4. TÜRKİYE'DE BEYİN GÖÇÜ, GELİŞİMİ VE ETKİLERİ

Türkiye, 1923'teki kuruluşundan bu yana farklı dönemlerde, farklı şekiller alan uluslararası göç ve sığınma hareketlerine sahne olmuş ve halen de yoğun biçimde olmaktadır. Zira uluslararası göç, günümüzde dünya siyasetini her açıdan etkileyen ve devletlerarası ilişkilerin çerçevesini doğrudan belirleyen bir uluslararası ilişkiler sorunu ve böylece de disiplini halini almıştır. Türkiye de, coğrafi konumu itibarıyla, Avrasya kaynaklı uluslararası düzenli ve/veya düzensiz göçten doğrudan etkilenen bir ülke durumundadır. Bu nedenle, Türkiye'nin ürettiği resmi ve sivil kaynaklı göç siyasetleri bölgesel ve küresel bağlamda önem taşımakta, dikkatleri üzerinde toplamaktadır. Napolyon'un dediği gibi; "Bir devletin kaderini öğrenmek istiyorsanız,

onun coğrafyasına bakmanız gerekir.” Bu hareket ülke içinde olursa iç göç, ülkeler arasında olursa dış göç veya uluslararası göç olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda, ‘uluslararası göç’ olgusu, insanlık tarihi boyunca süregelen ve çeşitli algılara göre biçimlenmiştir. Yasadışı ve transit göç, kaçak iş gücü göçü, mekik göç ve bavul ticareti, iskânli ve serbest göç, beyin göçü gibi ortak kabul gören çeşitleri bulunmakla birlikte, uluslararası göç konusu oldukça geniş bir çalışma ve inceleme alanıdır (Castles ve Miller, 2008). Bu alan içerisinde, ‘mülteci’ ve ‘sığınmacı’ terimleri, konunun hedef ülke (göç alan) ve kaynak ülke (göç veren) tabirleri yanında, diğer iki esas aktörünü oluşturmaktadır (Bitkal, 2014). Bu aktörlere, gerek ulusal, gerekse uluslararası hukuk bağlamında yaklaşımlar da devletten devlete değişmektedir. Bu durum, Türkiye devleti için de söz konusudur (Akarçay, Ak, ,2017:341) .

Türkiye’den giden göçlerde Almanya başı çekmek üzere Avrupa ülkelerine hareket süreci devamlılık arz etmektedir. Özellikle Almanya’ya olan göçler, 1961 yılında Türkiye ve Almanya arasında imzalanan İşgücü Akımı Anlaşması ile resmen başlamış olup, 1963’te imzalanan Avrupa Ekonomik Topluluğu Ortaklık Anlaşması ile göçün seyri de artmıştır. (Bakırtaş ve Kandemir, 2010: 961-974). Avrupa dışında Türkiye ABD’ye de en çok beyin göçü veren ülkeler arasında yer alır.

Ankara Ticaret Odası’nın (ATO) yaptığı bir araştırmada da Türkiye beyin göçü en fazla olan 32 ülke arasında en fazla göçmen gönderen ülkeler arasında 11. sırada yerini almıştır.

Tablo 3: Türkiye’de Beyin Göçünün Nedenleri

Ekonomik Nedenler	Gelişmiş Ülkelerdeki Yüksek Ücret Farklılıkları
	Düşük Ücretle Politikalarının Varlığı
	Özel ve Kamu Sektörleri Arasındaki Ücret Farklılıkları
	Ekonomik İstikrarsızlığın Olmaması
	Vergilerin Yüksek Olması
	Gelecek Endişesi
Sosyal Nedenler	Gelişmiş Ülkede Yaşama İsteği
	Daha Fazla Sosyal Haklara Sahip Olma İsteği
	Ailesine Daha İyi Şartlara Sunma Arzusu
Politik Nedenler	Çok farklı Etnik Köken Farklılıklarının Oluşması
	Siyasal İstikrarsızlıkların Çok Olması
	Siyasetin ve Siyasi Partilerin İş Hayatına Müdahale Etmesi
	Siyasetin Ekonomik Hayatın Ana Belirleyicileri Haline Gelmesi
Bilim ve Teknolojik Nedenler	Bilimsel İklimin Olmaması
	Ar-Ge Uygulamasına Önem Verilmemesi
	Gelişmiş ülkelerin teknolojik gelişme ve yeniliklerin merkezi olmaları
	Bilim ve Teknolojinin Değerli Olmaması
	Fikirlerin ve Buluşların Destek Görmemesi
	Ar-Ge’ye Alt yapı ve Teşvik Eksikliği
	Patent vb Yasal Koruyucu Hakların Önemsizlenmesi
İşsizlik Nedenleri	Üniversite Mezunların Çoğunun İşsiz Olması
	İstihdam imkanlarının Sınırlı Olması
	Diplomalı İnsanların Geçim Sıkıntısı Yaşama Korkusu
	Eğitimi Dışındaki Bir Alanda Çalışmaya Zorlanması
Yabancı Dilde Eğitim ve Yurt Dışında Çalışma	Yabancı Dilde Eğitim Beyin Göçünü Hızlandırması
	Yabancı Dilde Eğitim Gelişmiş Ülkelere Maliyetsiz Vasıflı İnsan Kaynağı Üretmesi
	Çeşitli Yurt Dışı Burslarla Dışarıda Çalışmanın Özendirilmesi

Kaynak: Beyin göçü ile ilgili son yıllarda yapılmış olan araştırma ve çalışmalardan derlenmiştir.

4.1. Türk Beyin Göçü

Başta ABD olmak üzere dünyanın gelişmiş ülkeleri geçen yüzyılın başından itibaren diğer ülkelerden nitelikli kişileri kendilerine çekmişlerdir. Özellikle ikinci dünya savaşı bitiminde savaşın kazandırmış olduğu teknolojik gelişmeler, yıkılmış Avrupa’yı tekrar ayağa kaldırmak için gerekli yatırımlarla birleşince insan hareketliliği ortaya çıkmıştır. 1960’lardan itibaren ekonomik alandaki dönüşümler gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelerle ekonomik mesafelerinin kapatılabilme imkânı vermiştir. Ancak, gelişmekte olan ülkelere bunun geri dönüşümü uzun vadeli olmamıştır. Altmışlı yıllarda kısmen vasıfsız işçi almasına izin veren Avrupa, bilimsel ve teknolojik çalışmalarla kendilerini kabul ettiren bilim adamlarının ülkelerine yerleşmesi için her türlü kolaylığı sağlamıştır.

Beyin göçü alan ülkeler arasında Amerika, Kanada, Avustralya, İngiltere, Fransa, Almanya ilk sıraları almaktadır. Türkiye ise gelişmiş ülkelere beyin göçü veren ülkeler arasında ön sıralarda bulunmaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Avrupa'daki savaş yüzünden yine içe doğru çok kısa olmakla birlikte bir beyin göçü yaşanmıştır.

Ayrıca Türkiye'de yurtdışına öğrenci gönderme politikasının Tanzimat'tan beri süregeldiği bilinmektedir. 1930'lu yıllarda 1416 sayılı kanunla birlikte bilim ve teknolojide meydana gelen hızlı değişim karşısında bilim alanındaki gelişmelerin ülkemize getirilmesi ve yüksek nitelikli insan gücü ihtiyacımızın karşılanabilmesi için dışarıya öğrenci gönderilmeye başlanmıştır. Yurtdışına giden öğrencilerimizin bir kısmının geri dönmediği, geriye dönenlerden bazılarının ise bir süre sonra tekrar gittikleri, yurtiçinde eğitimini tamamlamış olanların da bir kısmının dışarıya gittiği bilinen bir gerçektir. Yurtdışına eğitim için öğrenci gönderme, resmî burslu ve özel amaçlı olmak üzere iki farklı yöntemle gerçekleştirilmektedir. Resmî burslu olanları Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) tarafından üniversitelere öğretim elemanı yetiştirmek için öğrenci gönderilmesi oluşturmaktadır. (Cansız, 2006:1). Ülkemizin nitelikli insan gücü açığının olduğu ve gelecekte de bu açığın süreceği bilinmektedir.

Ancak Türkiye'de uluslararası göç verilerinin derlenmesine ilişkin düzenli bir kayıt sistemi bulunmamaktadır. Uluslararası göç istatistikleri konusunda veri kaynakları; nüfus sayımları, sınır istatistikleri, idari kayıtlar ve araştırmalardır. İdari kayıt olarak oturma izinleri, sığınmacı ve mülteci kayıtları ile pasaport ve yasa dışı göç bilgileri Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından; çalışma izinleri ve yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarına ait bilgiler Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından; vatandaşlık bilgileri Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından derlenmektedir. TÜİK Başkanlığı tarafından yapılan nüfus sayımlarıyla ise yurt dışından Türkiye'ye göç eden nüfusun büyüklüğü ve niteliği ile ilgili bilgiler derlenmektedir.

Günümüzde ülkemizdeki beyin göçü olgusunun gerçekleri Tablo 3'de özetlenmiştir.

Tablo 4: Türkiye'nin Beyin Göçü Gerçekleri

1	1960'larda doktor, mühendis ve bilim adamları ile başladı.
2	Dünya'da en çok beyin göçü veren 34. ülke içinde 24. ülke konumundadır.
3	Ülkemiz iyi eğitim görmüş 100 kişiden 59'unu kaybetmektedir.
4	Yurt dışında 50 binden fazla öğrenci bulunmaktadır (Yarısı Almanya, 15 Bini ABD'de).
5	Fransa'da 2500 Türk öğrenci bulunmaktadır. Fransa'ya gelen öğrenci sıralamasında 3. sıradadır. 300 Erasmus öğrencisi bulunmaktadır. Türkiye'de 11 bin öğrenci Fransızca eğitim almaktadır.
6	Tahminlere göre ABD'ye gelen ya da orada yetişen 3.000'i aşkın mühendis, 3600 doktor, 1 000 akademisyen ve araştırmacı vardır.
7	Yurt dışında yüksek öğretim gören öğrencilerimizin yurt içindekilere göre oranı %3.2'ler civarındadır.
8	Türkiye yurt dışına en fazla öğrenci gönderen 11. ülkedir.
9	Yurt dışında yıllık ortalama öğrenci maliyet en az 20-30 bin \$dır.
10	Yurt dışında okuyanların yıllık maliyeti 1.5 milyar \$, geri dönmeme maliyeti 2-2.5 milyar \$dır.
11	Bir öğrencinin üniversite dahil (lisans) ülkeye toplam maliyeti 100 bin \$dır.
12	Üniversite öğrencilerinin %80'i geleceğini yurt dışında görmektedir.
13	Yurt dışına gitmek isteyen öğrencilerin %20'si geri dönmek istememektedir.
14	Yurt dışında eğitim sürdürenlerin %77'si ülkeye kesin dönüş yapmak istememektedir.
15	Her yıl 200.000 üniversite mezununun %70'i meslek dışı işlerde çalışmak zorundadır.
16	İşletme tahsilli bir gencin aldığı maaş Türkiye'de 700, ABD'de 7000 \$dır.

Kaynak: Kaya M, Bilgi Çağının Gönüllü Göçerleri Beyin Gurbetçileri <https://www.ogu.edu.tr/files/birimduyuru/8164cc27-44fe-4a9f.../200933112156.doc>

Türkiye beyin göçü sıralamasında en fazla beyin göçü veren ülkeler arasında üst sıralarda yer almaktadır ve iyi eğitim gören yüz kişiden 59'u, öğrenimine Türkiye dışında devam etmekte veya yurt dışında çalışmaya başlamaktadır. Türkiye'nin beyin göçü sıralamasına baktığımızda beyin göçü en fazla olan 34 ülke içinde 24. Sırada yer almaktadır (Kaya, 2009:17).

Özellikle üniversite öğrencileri ve bilim adamlarını beyin göçü ile kaybeden Türkiye küresel rekabetin temel dinamiği olan AR-GE'ye GSYİH'dan yaklaşık %0,6 oranında pay ayrılmakta ve bu oranla, tam üyelik için büyük çaba harcadığı AB'nin ve OECD ülkeleri ortalamasının çok altında kalmaktadır. GSYİH'nın %2,7'sini AR-GE'ye ayıran ABD hem OECD hem de AB ortalamasının üstündedir. UNESCO'ya göre araştırmacı başına yıllık ortalama harcama düzeyi gelişmekte olan ülkelerde 98.000 dolar, sanayileşmiş ülkelerde 191.000 dolar olup, ABD 238.000 dolar ile harcama düzeyi en yüksek olan ülkedir. Bu veriler neden en çok öğrencinin bu ülkeye göç ettiğini de ortaya koymaktadır (Bakırtaş, Kandemir 2010:970).

4.2. Türk Beyin Göçünün Fayda ve Zararları

Yüksek düzeyde eğitime ve buna bağlı olarak niteliğe sahip işgücünün, en genel anlamda daha iyi yaşam ve çalışma olanakları sunan ülkelere gitmesi olarak tanımlanan beyin göçü, son yıllarda uluslararası göç hareketleri içinde payı en fazla artan göç kategorisidir (Gökbayrak, 2008:72). Nitekim 1970'lerden sonra Türkiye'den gelişmiş ülkelere yönelen göç akımları, vasıfsız işçilerin göçünden ziyade yetenekli, eğitilmiş kişilerin özellikle de araştırmacı ya da üniversite öğrencilerinin göçü şeklinde gerçekleşmiştir. Beyin göçünü göç alan ve veren ülkeler açısından ayrı ayrı değerlendirmek gereklidir. Gelişmiş ülkeler açısından bakıldığında; bu ülkelerde, nüfus artış hızı düşük, eğitim çok pahalı, üretilen ürünlere talep fazladır. Yüksek teknolojik gelişme mevcut olup, sürekli kitlesel üretim yapılmaktadır. Bu iş ve hizmetleri karşılamak için bu ülkelerin yüksek ücretle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere nitelikli iş gücü ithal etmesi bunu kendi ülkesinde yerel kaynaklardan karşılamasından çok daha ucuz ve kârlı hale gelmektedir. Buna karşın gelişmekte olan ülkelere, ücret/maaş eşitsizlikleri, eğitilmiş iş gücünde arz/talep dengesizliği, plansız/programsız eğitim sistemi, araştırma olanaklarının azlığı, beyin göçünü tetiklemektedir. Özellikle öğrencilerin yurt dışında kalma kararındaki en önemli faktör yurt dışındaki sistemli ve düzenli yaşam tarzı iken, yurt dışında çalışanların Türkiye'ye geri dönmeme kararındaki en önemli neden ise Türkiye'deki ekonomik ve siyasi istikrarsızlıktır (Bakırtaş, Kandemir,2010:968)

Tablo 5: Beyin Göçü'nün Faydaları ve Zararları

Göç Veren Ülke Açısından		Göç Alan Ülke Açısından
Ülke Gelişmiş Ülkelerde Başarılı Bir Şekilde Temsil edilir	Faydaları	İyi Eğitilmiş Yetişmiş İşgücüne Sahip Olur
Yurt Dışı İş Tecrübesini Kendi Ülkesine Aktarır		Eğitilmiş İş Gücünü Kendi Çıkarları Doğrultusunda Kullanır
Ülkesine Döviz Aktarır		Daha Düşük Bir Maliyetle Çok Vasıflı Eleman Sahibi Olur
Yurt Dışında İyi Yetişmiş Bir Kök Ülke Nesli Yetişir		Düşük Olan Genç Nüfus Artışına Olumlu Katkı Sağlar
Kök Ülke Vasıflı Elemanını Kaybeder	Zararları	Kültürel Farklar Sorun Yaratabilir
Ülkesi İle Olan Bağını Kopardırabilir		Ülkede Yabancı Düşmanlığı Artabilir
Çevresindeki İyi Eğitilmiş Kişileri de Gelişmiş Ülkelere Çekebilir		Ülke Vatandaşına Göre Daha Düşük Ücretle Çalışabilir

Kaynak: Beyin göçü ile ilgili son yıllarda yapılmış olan araştırma ve çalışmalardan derlenmiştir.

5. TÜRKİYE'NİN BEYİN GÖÇÜ POLİTİKASI

Ülkelerin beyin göçü politikaları, nitelikli beyin gücü kaybeden ve nitelikli beyin gücü çeken ülkeler açısından farklılıklar gösterir. Türkiye, bu açıdan beyin göçünü kaybeden ülkeler içinde yer aldığından, beyin göçünü azaltıcı ve ülkeye beyin göçünü çekme yönünde politikalara ağırlık verilmektedir.

Bu amaçla Türkiye'de son zamanlarda üniversitelerde üstün zekaya sahip yabancı öğrencileri ülkede tutmak amaçlı burs verme, çalışma ve araştırma ortamı sağlama, ücret gibi uygulamalar yürürlüğe konulmuştur. Ayrıca nitelikli işgücü göçünü önleme ve yurt dışında bulunan bilim insanlarını ülkeye çekebilmek için, TÜBİTAK'ın hazırladığı bir başka uygulama da "Vizyon 2023" adlı projedir. Türkiye'nin 2023 hedefleri doğrultusunda bilim ve teknoloji adımlarının belirlenip, bu teknolojilerin üretilmesi ve geliştirilmesiyle ilgili politikaların hayata geçirilmesi planlanmakta ve bilim insanları için çekici bir bilimsel ortam hazırlanmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada amaç TÜBİTAK'ın, üniversite ve özel sektöre verdiği destekler, sağladığı burslar, Ar-Ge alanında yürüttüğü faaliyetlerle, yurtdışına giden ve yurt dışındaki bilim insanlarını yurt içine geri döndürmektir.

5.1. Nitelikli İnsan Gücü İçin Çekim Merkezi Programı

Nitelikli işgücü göçüne yönelik uygulanan politika programları genel olarak değerlendirildiğinde, söz konusu uygulamaların etki alanlarının istenilen boyuta tam anlamıyla ulaşmadığı görülmektedir. Bu durumun temel nedeni, gerek nitelikli göçü önleme gerekse negatif etkilerini azaltma ve tersine göçü sağlayabilmek için daha etkin daha fazla kamusal politikalar destekli olması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Son yıllarda yürütülen çalışmalar sayesinde önceki yıllara göre birçok bilimsel uygulama ve projelerle bu konu üzerinde çalışmalar yapıldığı ve yapılması gereken daha fazla çalışma olması gerektiği açıkça görülmektedir. Bu programlar içerisinde yer alan devletin "Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018" adı altında yer verdiği Nitelikli İnsan Gücü İçin Çekim Merkezi Programı kamu politikalarında beyin göçü sorununun yer edindiği anlamına gelmektedir

Nitelikli İnsan Gücü İçin Çekim Merkezi Programı kapsamında küresel seviyede bilgiye yönelik rekabet gücünün fazlalaştırılmasında, öncelikle yurt dışındaki vatandaşlarımız olmak üzere yerli ve yabancı nitelikli insan gücü için üniversite, sanayi, kamu ve araştırma merkezlerinin birbirleriyle olan ilişkilerini geliştirip, uygun şartlar sağlanarak ülkemizin cazibe merkezi haline getirilmesi amaçlanmaktadır (Onuncu Kalkınma Planı, 2015).

5.2. Turkuaz Kart Uygulaması

Uluslararası nitelikli işgücünden faydalanmak ve ülkemizde kalmalarını sağlamak için konuyla alakalı son olarak 6735 sayılı 28 Temmuz 2016 kabul tarihli Uluslararası İşgücü Kanunu çerçevesinde ülkemize göç ile gelen işgücüne yönelik uygulamada TURKUAZ kart uygulamasına geçilmesi karara bağlanmıştır. Uluslararası işgücü politikası doğrultusunda; eğitim düzeyi, mesleğindeki tecrübesi, bilim ve teknolojiye faydası bulunan, Türkiye'deki faaliyetinin veya yatırımının ülke ekonomisine ve istihdama etkisi ile Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu önerileri ve Bakanlıkça belirlenen usul ve esaslara göre başvurusu uygun görülen nitelikli yabancı işgücüne Turkuaz Kart verilmesi hakkı doğmuştur (Uluslararası İşgücü Kanunu, 2016). Bu son düzenlemelerle ülkeye gelen yabancı nitelikli işgücü arttırılmasında hedeflerin yüksek seviyeleri ulaşması amaçlanmaktadır.

6. TÜRKİYE'DE BEYİN GÖÇÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ VE SWOT ANALİZİ

Türkiye'deki beyin göçünün güçlü ve zayıf yönler ile fırsat ve tehditlerin değerlendirilmesi amacıyla SWOT analizi yapılmıştır.

6.1. SWOT Analizinin Teorik Açıklaması

SWOT analizi 1960 ve 1970 yılları arası dönemde Harvard Üniversitesi'nin profesörleri Learned, Christensen, Andrews ve Guth tarafından oluşturuldu.

SWOT analizi gelecek yıllar için analiz ve planlama aracı olarak yararlanılan bir tekniktir. Güçlü (Strengths) yönleri ve zayıf (Weaknesses) yönleri, fırsat (Opportunities) ve tehditleri (Threats) gösteren bir uygulama yöntemidir. Yararlanılan teknikte, araştırmanın veya projenin amaçlarını belirlemeyi ve ulaşılan sonuçta olumlu veya olumsuz çeşitli faktörlerin tayin edilmesi hedeflenmektedir.

6.2. Türkiye'de Beyin Göçü Sisteminin SWOT Analizi

Türkiye'de beyin göçü, küreselleşme olgusunun ülkemizdeki üretim sistemlerindeki etkisi ve beraberinde Türkiye işgücü piyasalarında neden olduğu değişimler sonucu nitelikli işgücünün son derece önemli noktaya gelmesine yol açmıştır. Beyin göçü verilen noktada göç etme nedenleri bu nedenlerin ortaya çıkardığı olumlu ve olumsuz etkenler vardır.

Göç edenlerin gittikleri ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasi istikrarı olan refah ortamına sahip olmaları, küresel bilgi çağında araştırma ortamlarının zenginliği nitelikli işgücü açısından gelişmiş ülkelere pozitif bakmalarını sağlaması, ekonomik unsurlar, en güçlü çekim faktörüdür. Söz konusu göç türünde, güçlü yanlar ve fırsatlar iyi analiz edilip, zayıf yanlar üzerine gidilip olası tehditlere karşı önlem alınması durumunda, Türkiye'den beyin göçünde bulunanların en aza indirgenebileceği veya göç edenlerden yararlanılabileceği Türkiye'nin büyüme ve kalkınmasına olumlu etki edebileceği kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu nedenle Türkiye'nin beyin göçü değerlendirilmesinin ne kadar önemli olduğu SWOT matrisi yardımıyla açıklanmaya çalışılacaktır.

Tablo 6: Türkiye'de Beyin Göçü Sisteminin SWOT Analizi İle Değerlendirilmesi

Güçlü Yanlar	Zayıf Yanlar
<p>Bilgi ve deneyimlerin aktarımının yapılması Yurt Dışından ülkeye sıcak para akışı sağlaması Yetişmiş beyin gücü ile yurt dışında çalışanlar sayesinde ülkemizin tanıtımının yapılabilmesi Yurt dışından ülkemize geri dönenler sayesinde araştırma ve teknoloji ağırlıklı bölümlerin kurulması Dönerlerin eğitimi ve kazandığı tecrübeyle, çalışabileceği alanları kolay bulmaları Gidenler yoluyla kurulan yerli ve yabancı ortak şirketlerin ülke ekonomimize katkısı Ekonomik, siyasi ve sosyal konularda farklı bakış açılarıyla fikir sahibi olunabilmesi.</p>	<p>Bilime ve bilimsel araştırmalara ayrılan fonların çok yeterli olmaması Bilimsel çalışma ve araştırmalara ve ortak katılımlara uzak kalmaları Bilimsel alt yapı eksikliği Nitelikli araştırmacı sayısının yeterli sayıya ulaşmaması Bilimsel olarak temel düşüncenin her alanda kendini göstermemesi</p>

Fırsatlar	Tehditler
Konut ulaşım sağlık gibi tüm sosyal hakların sağlanması Eşit düzeyde gelir sağlanması Yurt dışıyla bağların güçlenmesi adına çeşitli meslek gruplarında ve üniversiteler ile değişim programları uygulanması Çocuklarının eğitim masraflarının karşılanması, Araştırma ve geliştirme amacıyla yurt dışına çıkabilmeleri için fon desteğinin verilmesi	Giden beyin gücünün maliyet kaybı Geleceğin teknolojisinin üretimi için gerekli beşeri insan sermayesi kaybı Araştırma projelerinde ve ar-ge çalışmalarında çalışacak yeterli kalifiye işgücü kalmaması Göç edilen ülkelerde vatandaşlarımıza ödenen ücretlerde, yerli işgücünün çıkardığı sorunlardır.

7.SONUÇ

21. yüzyıldan itibaren özellikle küreselleşmeyle birlikte dünya çapında işgücü göçü hız kazanmıştır. Bu durum özellikle vasıflı işgücünün az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeden gelişmiş ülkeye doğru iyi eğitilmiş, üstün yeteneklere sahip vasıflı profesyonel emeğin coğrafik olarak yer değiştirmesi olarak tanımlanan beyin göçü kavramının ülkelerin siyasi ve ekonomik yaşamlarına girmesine neden olmuştur.

Beyin göçü alan ülkeler arasında Amerika, Kanada, Avustralya, İngiltere, Fransa, Almanya ilk sıraları alırken Türkiye ise gelişmiş ülkelere beyin göçü veren ülkeler arasında yer almıştır. Bilgi ve görgülerini geliştirmek ve geri dönünce bu kazanımlarını ülkelerinde pozitif anlamda kullanmaları beklenen iyi eğitilmiş ve üstün nitelikli genç nüfusun ülkelere geri dönmeleri günümüzde önemli bir sorun olarak değerlendirilmektedir.

Beyin göçü gelişmekte olan Türkiye gibi ülkeler açısından kaçınılmaz ve hatta vazgeçilmez bir olgudur. Gelişmiş ülkelere eğitim ve deneyim geliştirmek amacıyla giden vatandaşların kendi ülkelerine geri dönmeleri, ülkelerinin hem ekonomik hem de sosyal açıdan gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında beyin göçünü önlemekten çok bu göçü kontrol altına almaya ve geri dönüşleri sağlamaya yönelik politikaların geliştirilmesi önemlidir. Bu amaçla yurtdışında eğitim alan veya iş deneyimleri ile kendilerini geliştiren vatandaşlarımızın ülkelere döndüklerinde en azından aynı şartlarda istihdam olanaklarının yaratılması, çeşitli teşvik sistemleri ile kendi işlerini kurmalarına olanak tanınması tersine beyin göçünün sağlanması açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Sonuç olarak küreselleşmeye uyum sağlamaya çalışan ülkemizin alınacağı bazı önlemler ve uygulamaya koyacağı politikalar, beyin göçünün önüne geçilmesi yolunda önemli yapı taşı görevi görecektir. Ancak bu çalışmaların geliştirilmesi ve kendini günümüz şartlarına uygun yenileyebilmesi bu noktada önem arz etmektedir. Türkiye beyin göçü konusunda, nitelikli işgücünü iten zayıf yönleri ve tehdit unsurlarını çok iyi analiz edip, güçlü yönlerine ve sunulacak olan fırsatlara ağırlık verilerek veya nasıl sağlanılabileceği konusunun üzerine gidilerek, yüksek nitelikli beyin güçlerini ülkemizde tutma veya geri dönmeye teşvik edecek ortamı ve şartları oluşturarak, ülkemize beyin göçü çekme konusunda çalışmalara ağırlık vererek, geçerli istihdam ve ücret politikaları uygulamaları üzerinde çalışmaların devamlılığını sağlayarak göçü aşamalı olarak azaltabileceklerdir.

KAYNAKÇA

Akarçay Pınar, Ak Gökhan Suriye Kaynaklı Göç Kapsamında Anadolu'da Sivil Toplum Girişimleri: Durum ve Etkiler,(2017), SOCIAL SCIENCES STUDIES JOURNAL, Vol:3, Issue:4, 2017 SSSjournal (ISSN:2587-1587), sssjournal.info@gmail.com,

Bakırtaş Tahsin ,Kandemir Orhan, (2010) "Gelişmekte Olan Ülkeler ve Beyin Göçü: Türkiye Örneği, Eylül 2010 Cilt:18 No:3 Kastamonu Eğitim Dergisi,

Beyoğlu Bülent Ecevit, Aydın Oğuz Alpay, Yıldız Rengin Saliha,İnovasyonda İtici Güç, Savunma Sanayi Gündemi, vizyon21y.com/documan /Genel_Konular/ Inovasyon/ Inovasyonda_ Itici_Guc.pdf 2009,

Bitkal, S. (2014). "Ulusötesi Göçler ve Mülteci Sorunu: Suriye Örneği", 12 Eylül 2014, <http://akademikperspektif.com/2014/09/12/ulusotesi-gocler-ve-multeci-sorunu-suriye-ornegi/>,

Cansız Ahmet (2006), "Son Yıllarda Beyin Göçünün Türk Yüksek Öğretimi Üzerindeki Etkileri", 2006, s. 00, TMMOB Elektrik-Elektronik Bilgisayar Mühendislikleri Eğitimi 3. Ulusal, İstanbul, 11.11.2006 - 11.11.2006 http://www.emo.org.tr/ekler/0353558f3ae8b91_ek.pdf,

Castles, S. & Miller, J.M. (2008). Göçler Çağı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul,

Dikkaya Mehmet, Özyakışır Deniz (2006), "Küreselleşme ve Bilgi Toplumu: Eğitimin Küreselleşmesi ve Neo-Liberal Politikaların Etkileri", Uluslararası ilişkiler Dergisi Cilt 3, Sayı 9, Bahar 2006,

- Erkal Mustafa E. (2016), “Beyin Göçü” <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/iusoskon/article/viewFile/1023006428/1023005952>,
- Giannoccolo, Pierpaolo (2009) ,The Brain Drain: A Survey of the Literature, Son Güncellenme tarihi Nisan 2009, Working Paper No. 2006-03-02 , SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1374329>,
- Gökbayrak Şenay (2008), “Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme” Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 63 Sayı: 3 Sayfa: 065-082 DOI: 10.1501/SBFder_0000002073, http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=229
- Kavak Çiğdem (2016), Bilgi Ekonomisinde İnovasyon Kavramı Ve Temel Göstergeleri <http://ab.org.tr/ab09/bildiri/160-uzun.doc>, Kaya Muammer (2009), “Beyin Göçü / Entellektüel Sermaye Erozyonu Bilgi Çağının Gönüllü Göçerleri: Beyin Gurbetçileri” Eğitime Bakış Dergisi Sayı:13,
- Kaya Muammer (2009), “Beyin Göçü / Entellektüel Sermaye Erozyonu Bilgi Çağının Gönüllü Göçerleri: Beyin Gurbetçileri” Eğitime Bakış Dergisi Sayı:13,
- Kaya Muammer; “Beyin Göçü ”, TEKAM, Shilshanic, “Study of Concepts and Causes of Brain Drain-Aun Report”, Inter-Disciplinary Studies,
- Onuncu Kalkınma Planı, 2014-2018, T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013 Ankara,
- Öner Aslı Şirin, 2012 Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar , İletişim Yayınları, 2012,
- Şanlısoy Selim, Kök Recep (2010), “Politik İstikrarsızlık - Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1987–2006)”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:25, Sayı:1, Yıl:2010,
- Tansel Aysıt, Güngör Nil Demet (2004), “Türkiye’den Yurtdışına Beyin Göçü: Amprik Bir Uygulama”, ERC Working Paper in Economic,
- TÜBİTAK 2015, <https://www.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/politikalar/icerik-vizyon-2023>
- Türk Dil Kurumu, www.tdk.gov.tr.
- Uluslararası İşgücü Kanunu, 2016, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6735.pdf>